

Prof. dr hab. inż. Maria Fic

Dr Janina Jędrzejczak-Gas

Wydział Zarządzania

Uniwersytetu Zielonogórskiego

Uwarunkowania rozwoju sektora MŚP – wybrane zagadnienia

WSTĘP

W Polsce małe i średnie przedsiębiorstwa stanowią ponad 99,8% ogółu aktywnych firm, zatrudniają około 66,9% wszystkich pracowników sektora rynkowego i wytwarzają około 49,4% PKB¹. Ponadto MŚP są podstawowym źródłem wzrostu zatrudnienia, charakteryzuje je duża elastyczność w dostosowywaniu się do potrzeb rynkowych, pełnią istotną rolę we wprowadzaniu konkurencji, przeciwdziałaniu monopolom, wypełnianiu nisz rynkowych, wprowadzaniu nowych technologii itd. Dlatego też istotne znaczenie ma kształtowanie właściwych warunków funkcjonowania i rozwoju sektora MŚP.

Na działalność MŚP wpływa wiele różnych czynników ekonomicznych, społecznych, psychologicznych itd., które mogą być zarówno stymulatorem, jak i hamulcem ich rozwoju. Należy więc zidentyfikować i zdiagnozować uwarunkowania rozwoju MŚP, aby z jednej strony zredukować, bądź ograniczyć bariery ich rozwoju, z drugiej zaś wzmocnić wpływ czynników pozytywnych.

Celem referatu jest scharakteryzowanie wybranych, prezentowanych w literaturze przedmiotu uwarunkowań rozwoju MŚP oraz przedstawienie własnej klasyfikacji uwarunkowań działalności inwestycyjnej MŚP. Ze względu na ograniczenia stawiane przed autorami referatu, szczególnie scharakteryzowano jedno z uwarunkowań wewnętrznych, tj. cechy społeczno-zawodowe właściciela/ /menedżera.

¹ *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2000–2001*, PARP, Warszawa 2003, s. 21–30.

UWARUNKOWANIA ROZWOJU MŚP – NA PODSTAWIE LITERATURY PRZEDMIOTU

W literaturze przedmiotu można spotkać różne klasyfikacje i podziały uwarunkowań rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw.

E. Bittnerowa – na podstawie przeprowadzonych badań² – przedstawia uwarunkowania rozwoju wybranych branż przemysłu drobnego (podobnie pogrupowano uwarunkowania rozwojowe działalności innowacyjnej w małych i średnich przedsiębiorstwach przemysłowych)³:

1. Uwarunkowania wewnętrzne: profil produkcji, siła robocza, majątek trwały i poziom techniki.
2. Uwarunkowania lokalne: zaopatrzenie, infrastruktura ekonomiczna i społeczna, środowisko geograficzne, warunki instytucjonalne.
3. Uwarunkowania zewnętrzne: rozwiązania normatywne, możliwości finansowe, wymiana międzynarodowa.

Badania przeprowadzone przez E. Bittnerową wskazują na dominację uwarunkowań zewnętrznych, które miały ograniczający wpływ na rozwój drobnej wytwórczości także przez ich oddziaływanie na uwarunkowania wewnętrzne i lokalne.

Uwarunkowania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw są również przedmiotem rozważań W. Danielaka w artykule „Problemy rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw”⁴. Autor wyróżnia dwie grupy uwarunkowań rozwoju MŚP:

1. Uwarunkowania zewnętrzne (makroekonomiczne), tj.: koniunktura gospodarcza, inflacja, popyty, podaż, regulacje prawne, dynamika wzrostu gospodarczego, czynniki społeczno-kulturowe, rozwój techniki i technologii, system podatkowy, system finansowy, stabilność waluty.
2. Uwarunkowania wewnętrzne (mikroekonomiczne), tj.: wysokość kapitałów, jakość produktów, rentowność sprzedaży, powiązania kooperacyjne, wdrażanie postępu naukowo-technicznego, umiejętności pracowników i kierownictwa, poziom techniki, znak towarowy, przedsiębiorczość kadry, zarządzanie zasobami.

² W pracach badawczych uczestniczyli studenci, a w pierwszym okresie również część pracowników Katedry Ekonomiki Produkcji Akademii Ekonomicznej w Poznaniu – zob. E. Bittnerowa, *Zmiana uwarunkowań rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw przemysłowych w Wielkopolsce*, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 1999, s. 7–10.

³ E. Bittnerowa, P. Gruszka, D. Nowacka, *Uwarunkowania rozwoju wybranych branż przemysłu drobnego*, [w:] *Możliwości rozwoju przemysłu drobnego na przykładzie województwa poznańskiego*, E. Bittnerowa (red.), Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 1992; E. Bittnerowa, *Zmiana uwarunkowań...*, wyd. cyt., s. 18.

⁴ W. Danielak, *Problemy rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw*, [w:] *Nowoczesne zarządzanie przedsiębiorstwem*, IV Konferencja Naukowa, Zielona Góra 1999, s. 87–91.

Autor przedstawił również wyniki badań 250 MŚP funkcjonujących na terenie Zielonej Góry oraz w miastach regionu, z których wynika, że uwarunkowania zewnętrzne mogą stanowić najsilniejszą barierę rozwoju MŚP.

Z kolei M. Pietrewicz porusza problematykę makroekonomicznych uwarunkowań rozwoju MŚP⁵. Autor analizuje czynniki, tj.: politykę fiskalną, politykę pieniężną, politykę kursową. Ponadto próbuje on znaleźć odpowiedź na pytanie, które z tych czynników zniechęciły przedsiębiorców do działań prorozwojowych? Zdaniem M. Pietrewicza, „przyczyny pogorszenia warunków rozwoju przedsiębiorstw trzeba [...] szukać nie w polityce fiskalnej lecz w innych obszarach otoczenia makroekonomicznego. Główne [...] tkwią w nadmiernie restrykcyjnej polityce pieniężnej i – związanej z nią – polityce kursowej”.

B. Nogalski i A. Wójcik-Karpacz analizują natomiast uwarunkowania wewnętrzne o charakterze pozafinansowym⁶. Autorzy stawiają tezę, iż to czynniki wewnętrzne mogą być tymi, które w zasadniczy sposób determinują działalność małych firm. Podstawowe – zdaniem autorów – grupy uwarunkowań o charakterze pozafinansowym, które mają wpływ na zdolności rozwojowe małego przedsiębiorstwa to:

- system kadrowy,
- sposób zarządzania,
- budowa struktury organizacyjnej.

Zdaniem autorów, w literaturze przedmiotu dużo uwagi poświęca się niekorzystnym warunkom rozwoju małych przedsiębiorstw, jakie stwarza otoczenie. O braku rozwoju decydują jednak nie tylko czynniki zewnętrzne, ale również czynniki wewnętrzne, które w wielu przypadkach można uznać za pierwotne dla sprawnego funkcjonowania i rozwoju małych firm w otoczeniu.

Z kolei J. Fudaliński przedstawia uwarunkowania rozwoju MŚP w kontekście prowadzonej polityki regionalnej⁷. Autor przedstawił wpływ jednego z istotnych czynników determinujących efektywność funkcjonowania MŚP – polityki regionalnej.

W literaturze polskiej można wskazać różne poglądy co do roli i znaczenia określonych determinant kształtujących rozwój małych i średnich przedsiębiorstw. Poszczególni autorzy podejmują próby wskazania czynników najważ-

⁵ M. Pietrewicz, *Makroekonomiczne uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości w Polsce*, [w:] *Instrumenty finansowe w pobudzaniu aktywności gospodarczej Polski*, J. Ostaszewski (red.), SGH, Warszawa 2002, s. 229–236.

⁶ B. Nogalski, A. Wójcik-Karpacz, *Pozafinansowe uwarunkowania wewnętrzne rozwoju małych przedsiębiorstw*, [w:] *Zarządzanie kapitałem i informacją*, J. Stankiewicz (red.), Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2003, s. 15–22.

⁷ J. Fudaliński, *Uwarunkowania rozwoju małych i średnich firm w kontekście prowadzonej polityki regionalnej*, Zeszyty Naukowe nr 531, AE w Krakowie, Kraków 1999.

niejszych, najsilniej wpływających na rozwój MŚP. Omówione powyżej poglądy nie wyczerpują problemu wpływu różnych czynników na funkcjonowanie i rozwój MŚP. Niemniej, na podstawie wybranej literatury przedstawiono problematykę uwarunkowań rozwoju MŚP po to, aby wskazać konieczność stałego ich identyfikowania i diagnozowania, gdyż uzyskane wyniki badań mogą być istotne np. w budowie właściwego sposobu wspierania sektora MŚP.

DZIAŁALNOŚĆ INWESTYCYJNA A ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORSTWA

Podstawowym czynnikiem i główną determinantą rozwoju przedsiębiorstwa są inwestycje. Można je zdefiniować jako wydatki środków finansowych na tworzenie majątku o określonej wielkości i strukturze, tzn. środki pieniężne (kapitał finansowy) są zamieniane na dobra rzeczowe i usługi, aby w późniejszych okresach uzyskać wpływy pieniężne⁸. Najogólniej, według zakresu, można inwestycje podzielić na⁹:

- inwestycje rzeczowe – polegają na przyroście lub wymianie majątku rzeczowego (grunty, budynki, budowle, maszyny i urządzenia itd.),
- inwestycje finansowe – związane z majątkiem finansowym (udziały, akcje itp.),
- inwestycje niematerialne – stanowiące o wielkości i strukturze majątku materialnego i prawnego (nakłady na badania i rozwój, kształcenie itp.).

Z kolei inwestycje rzeczowe można podzielić ze względu na cel i charakter inwestycji na¹⁰:

- inwestycje założycielskie – są związane z powstaniem nowego przedsiębiorstwa,
- inwestycje rozwojowe – polegają one na budowie nowych produkcyjnych budynków, budowli, uruchomieniu produkcji nowych wyrobów, zastosowaniu nowych technologii itp.; w wyniku tych inwestycji zwiększa się zakres działania przedsiębiorstwa,
- inwestycje modernizacyjne – podejmowane są w celu podniesienia technicznego i ekonomicznego poziomu wytwarzania dóbr i usług oraz zwiększenia efektywności produkcji,
- inwestycje odtworzeniowe – związane są z wymianą zużytych fizycznie bądź moralnie składników majątkowych nowymi egzemplarzami.

⁸ W. Harmgardt, J. Tiedtke, *Inwestycje i finansowanie*, Die Akademie, Bad Harzburg 1992, s. 50–51.

⁹ M. Białasiewicz, M. Gołębiowski, W. Janasz, A. Niewiński, *Inwestycje jako czynnik zmian strukturalnych w przemyśle w warunkach inflacji*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 1995, s. 17–18.

¹⁰ J. Różański, *Inwestycje rzeczowe w procesach rozwojowych przedsiębiorstw*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1998, s. 44–45.

Inwestycje pełnią ważną rolę w procesie rozwoju i poprawie konkurencyjności sektora MŚP. Małe i średnie przedsiębiorstwa, powinny więc przyjąć odpowiednie kierunki i rozmiary inwestowania, tak aby doprowadzić do stabilnego i długotrwałego wzrostu i rozwoju przedsiębiorstwa. Należy jednak rozpoznać prawidłowości i mechanizmy rozwojowe inwestycji w MŚP, czynniki, które wpływają na podejmowanie decyzji inwestycyjnych itp.

W tym celu, w oparciu o dostępną literaturę i przeprowadzone badania empiryczne, dokonano analizy uwarunkowań działalności inwestycyjnej MŚP. Przeprowadzone badania ankietowe dotyczyły ogółu zagadnień działalności inwestycyjnej MŚP w województwie lubuskim. W niniejszym referacie przedstawiono jedynie fragment tych badań dotyczący uwarunkowań działalności inwestycyjnej MŚP, a w szczególności uwarunkowań wewnętrznych, tj. cechy społeczno-zawodowe właściciela/menedżera.

UWARUNKOWANIA DZIAŁALNOŚCI INWESTYCYJNEJ MŚP – NA PODSTAWIE PRZEPROWADZONYCH BADAŃ

Przeprowadzone badania empiryczne wykazały, iż na działalność inwestycyjną MŚP wpływa wiele różnych czynników, które mogą być zarówno stymulatorem, jak i hamulcem działalności inwestycyjnej.

Uwarunkowania działalności inwestycyjnej małych i średnich przedsiębiorstw w województwie lubuskim podzielono na 3 zasadnicze grupy:

1. Uwarunkowania wewnętrzne:
 - a) cechy społeczno-zawodowe właściciela/menedżera,
 - b) charakterystyczne cechy przedsiębiorstwa (rodzaj działalności, status prawny itp.),
 - c) przesłanki podejmowania działalności inwestycyjnej,
 - d) wysokość kapitałów,
 - e) inne.
2. Uwarunkowania lokalne i regionalne:
 - a) rozwój gospodarczy regionu,
 - b) warunki instytucjonalne,
 - c) otoczenie biznesu,
 - d) wsparcie samorządów terytorialnych,
 - e) inne.
3. Uwarunkowania zewnętrzne:
 - a) koniunktura gospodarcza,
 - b) regulacje systemu finansowo-podatkowego,
 - c) wysokość stóp procentowych,

- d) dostępność usług bankowych, polityka kredytowa banków,
- e) finansowe i pozafinansowe wsparcie rządu,
- f) inne.

W niniejszym referacie na podstawie przeprowadzonych badań empirycznych przedstawiono wewnętrzne uwarunkowania rozwoju działalności inwestycyjnej sektora MŚP, tj.: cechy społeczno-zawodowe właściciela/menedżera.

Z przeprowadzonych badań ankietowych wynika, iż występuje zależność między:

1) Sposobem podejmowania decyzji inwestycyjnych a wykształceniem i typem właściciela/menedżera

Wraz ze wzrostem wykształcenia kierującego firmą zwiększa się znaczenie sformalizowanego trybu podejmowania decyzji. Dla kierujących z wykształceniem zasadniczym najważniejszy sposób to – intuicja (2,37 pkt). Mniejsze znaczenie ma natomiast intuicja dla kierujących z wykształceniem średnim (1,75 pkt), dla których istotna jest również uproszczona analiza opłacalności (1,61 pkt). Intuicja jest średnio ważnym sposobem dla kierujących z wykształceniem wyższym (1,67 pkt). Ważniejsze znaczenie ma natomiast dla nich biznesplan (1,72 pkt) oraz uproszczona analiza opłacalności (1,68 pkt).

Tabela 1

Metody podejmowania decyzji inwestycyjnych wg wykształcenia kierującego

Lp.	Wyszczególnienie	Średnia liczba punktów wg wykształcenia		
		Zawodowe	Średnie	Wyższe
1.	Biznesplan	0,97	1,39	1,72
2.	Uproszczona analiza opłacalności	1,44	1,61	1,68
3.	Feasibility study (pełna analiza przedsięwzięcia)	0,34	0,61	0,8
4.	Intuicja	2,37	1,75	1,67
5.	Doradztwo innych osób	1,19	1,58	0,88
6.	Inna forma	0,06	0,25	0,3

Źródło: Badania własne.

Tendencja do podejmowania decyzji w sposób intuicyjny zarysowuje się przede wszystkim w przedsiębiorstwach, w których właścicielem jest jedna osoba lub rodzina. Z kolei w firmach, w których właścicielem jest grupa osób (wspólnicy), przeprowadzana jest z reguły ekonomiczna ocena efektywności inwestycji.

Z przeprowadzonych badań ankietowych wynika więc, iż głównym doradcą przedsiębiorców, przede wszystkim małych firm, w podejmowaniu decyzji inwestycyjnych jest intuicja. Zwiększa to ryzyko podjęcia decyzji nietrafnej. Istotne znaczenie ma więc rozpowszechnianie wśród przedsiębiorców sformalizowanych sposobów podejmowania decyzji inwestycyjnych.

2) Bariery prowadzenia działalności inwestycyjnej a wykształceniem kierującego firmą

Do najważniejszych barier, niezależnie od poziomu wykształcenia właściciela lub menedżera firmy, należą czynniki finansowe (brak środków finansowych, niedostępność kredytu). Dla kierujących z wykształceniem zasadniczym, obok trudności finansowych, ważnymi czynnikami utrudniającymi prowadzenie działalności inwestycyjnej były: nieznajomość przepisów ekonomiczno-finansowych oraz nieznajomość przepisów prawnych. Natomiast dla kierujących z wykształceniem średnim i wyższym zbytnia zawilość i niespójność przepisów oraz zbyt częste zmiany legislacyjne.

Tabela 2

Bariery popytu inwestycyjnego badanych MŚP wg wykształcenia kierującego

Lp.	Wyszczególnienie	Suma punktów wg wykształcenia		
		Zawodowe	Średnie	Wyższe
1.	Brak środków finansowych	1,88	1,78	1,86
2.	Niedostępność kredytu	1,72	1,82	1,54
3.	Zbyt duża zawilość i niespójność przepisów	1,76	1,74	1,67
4.	Nieznajomość przepisów ekonomiczno-finansowych	2,20	1,66	1,31
5.	Nieznajomość przepisów prawnych	2,00	1,65	1,38
6.	Zbyt częste zmiany legislacyjne	1,68	1,74	1,58
7.	Brak pomocy lokalnych władz administracyjnych	1,28	1,48	1,49
8.	Niska jakość załogi	1,68	1,63	1,61
9.	Biurokracja	1,20	1,12	0,72
10.	Inne	0,20	0,67	0,96

Źródło: Badania własne.

3) Poziomem aktywności inwestycyjnej a wykształceniem kierującego

Wysoką i bardzo wysoką aktywnością inwestycyjną charakteryzują się przede wszystkim MŚP kierowane przez osoby z wykształceniem wyższym¹¹. Należy jednak zauważyć, że wśród tych przedsiębiorstw jest aż 28,7% firm, które reprezentują zerową aktywność inwestycyjną. Z kolei niskim i średnim poziomem aktywności inwestycyjnej charakteryzują się przede wszystkim firmy kierowane przez właścicieli/menedżerów z wykształceniem średnim. Natomiast zerowym stopniem aktywności inwestycyjnej charakteryzują w największym stopniu małe, rzemieślnicze firmy rodzinne kierowane przez osoby z wykształceniem zasadniczym.

Tabela 3

Poziom aktywności inwestycyjnej wg poziomu wykształcenia kierującego firmą

Poziom aktywności inwestycyjnej	Wykształcenie		
	Zasadnicze	Średnie	Wyższe
Zerowy	46,8%	18,3%	28,7%
Niski	25,5%	45,0%	32,5%
Średni	14,9%	19,3%	17,5%
Wysoki	8,5%	10,1%	12,5%
Bardzo wysoki	4,3%	3,3%	8,7%

Źródło: Badania własne.

4) Źródłami finansowania inwestycji a wykształceniem i typem właściciela

Najważniejsze źródła finansowania inwestycji, niezależnie od stopnia wykształcenia właściciela lub menedżera, to środki własne wypracowane przez firmę. Dla kierujących z wykształceniem wyższym istotnym źródłem, obok środków własnych, był kredyt bankowy krajowy. Z kolei dla kierujących ze

¹¹ Przedsiębiorstwa zostały podzielone według wielkości przyrostu majątku trwałego, jaki wystąpił w wyniku zrealizowania inwestycji, na pięć poziomów aktywności inwestycyjnej:

- zerowa aktywność inwestycyjna – przedsiębiorstwo nie zrealizowało żadnych inwestycji,
- niska aktywność inwestycyjna – w wyniku zrealizowania inwestycji nastąpił przyrost majątku trwałego do 25%,
- średnia aktywność inwestycyjna – w wyniku zrealizowania inwestycji nastąpił przyrost majątku trwałego od 26% do 50%,
- wysoka aktywność inwestycyjna – w wyniku zrealizowania inwestycji nastąpił przyrost majątku trwałego od 51% do 75%,
- bardzo wysoka aktywność inwestycyjna – w wyniku zrealizowania inwestycji nastąpił przyrost majątku trwałego od 76% do 100% oraz o 101% i więcej.

średnim wykształceniem ważniejszym źródłem od kredytu był leasing. Natomiast kierujący z wykształceniem zawodowym uznali, iż podstawowym źródłem finansowania inwestycji w ich przedsiębiorstwach były przede wszystkim środki własne (wypracowane przez firmę oraz prywatne właściciela). Wraz ze wzrostem wykształcenia kierującego firmą zwiększa się więc znaczenie obcych źródeł finansowania inwestycji.

Tabela 4

Hierarchia ważności źródeł finansowania inwestycji wg poziomu wykształcenia kierującego

Lp.	Źródło finansowania	Średnia liczba punktów		
		Wykształcenie		
		Zawodowe	Średnie	Wyższe
1.	Środki własne wypracowane przez firmę	2,25	2,11	2,18
2.	Prywatne środki właściciela	0,87	0,68	0,58
3.	Kredyt bankowy krajowy	1,06	1,04	1,42
4.	Kredyt bankowy zagraniczny	0,09	0,1	0,13
5.	Leasing	1,03	1,47	1,1
6.	Inne	0,47	0,45	0,4

Źródło: Badania własne.

Środki własne wypracowane przez firmę lub/ oraz prywatne środki właściciela są podstawowym źródłem finansowania inwestycji w przedsiębiorstwach, w których właścicielem jest jedna osoba lub rodzina. Z kolei kredyt bankowy jest głównym źródłem finansowania inwestycji w przedsiębiorstwach, w których właścicielem jest grupa osób (wspólnicy).

ZAKOŃCZENIE

Reasumując rozważania na temat uwarunkowań rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, można stwierdzić, że:

- niezbędne jest stałe identyfikowanie i diagnozowanie uwarunkowań działalności inwestycyjnej sektora MŚP, ponieważ to właśnie inwestycje decydują o konkurencyjności i dalszym wzroście potencjału tego sektora,
- uwarunkowania działalności inwestycyjnej MŚP można pogrupować na: wewnętrzne, lokalne i regionalne, zewnętrzne,
- w rozwoju MŚP, obok warunków, jakie stwarza otoczenie, istotne są również czynniki wewnętrzne, które w wielu przypadkach decydują o zdolnościach dostosowawczych tych przedsiębiorstw do zmiennego, konkurencyjnego otoczenia,

- wśród uwarunkowań wewnętrznych działalności inwestycyjnej MŚP, tj. cechy społeczno-zawodowe właściciela/menedżera, za kluczowe czynniki determinujące działalność inwestycyjną MŚP należy uznać wykształcenie i typ właściciela/menedżera,
- rozpoznanie aktualnych uwarunkowań działalności inwestycyjnej, a zarazem uwarunkowań rozwoju sektora MŚP stanowić może istotny wkład w budowę właściwego sposobu wspierania tych przedsiębiorstw.

LITERATURA

- Białasiewicz M., Gołębiowski M., Janasz W., Niewiński A., *Inwestycje jako czynnik zmian strukturalnych w przemyśle w warunkach inflacji*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 1995.
- Bittnerowa E., *Zmiana uwarunkowań rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw przemysłowych w Wielkopolsce*, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 1999.
- Bittnerowa E., Gruszka P., Nowacka D., *Uwarunkowania rozwoju wybranych branż przemysłu drobnego*, [w:] *Możliwości rozwoju przemysłu drobnego na przykładzie województwa poznańskiego*, Bittnerowa E. (red.), Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 1992.
- Danielak W., *Problemy rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw*, [w:] *Nowoczesne zarządzanie przedsiębiorstwem*, Zielona Góra 1999.
- Fudaliński J., *Uwarunkowania rozwoju małych i średnich firm w kontekście prowadzonej polityki regionalnej*, Zeszyty Naukowe nr 531, AE w Krakowie, Kraków 1999.
- Harmgardt W., Tiedtke J., *Inwestycje i finansowanie*, Die Akademie, Bad Harzburg 1992.
- Nogalski B., Wójcik-Karpacz A., *Pozafinansowe uwarunkowania wewnętrzne rozwoju małych przedsiębiorstw*, [w:] *Zarządzanie kapitałem i informacją*, Stankiewicz J. (red.), Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2003.
- Pietrewicz M., *Makroekonomiczne uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości w Polsce*, [w:] *Instrumenty finansowe w pobudzaniu aktywności gospodarczej Polski*, Ostaszewski J. (red.), SGH, Warszawa 2002.
- Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2000–2001*, PARP, Warszawa 2003.
- Różański J., *Inwestycje rzeczowe w procesach rozwojowych przedsiębiorstw*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1998.

Conditions of SME Sector Development

Summary

In the paper, the chosen conditions of SME sector development, presented in the literature, were described. Moreover, the own classification of conditions in the field of investment activity in SME sector was introduced, and the social-professional characteristics of the owner (manager), as one of the internal conditions, were presented in details.